

ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛУ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОЮ Й ГУМАНІТАРНОЮ РОБОТОЮ З МОЛОДДЮ АКАДЕМІЇ НАД ФОРМУВАННЯМ СПРИЯТЛИВОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Похилько В.І., Ставицька Н.П., Климач Т.М., Дашевська Т.В.

Українська медична стоматологічна академія

Розглянуто провідні напрями психологічного й соціального забезпечення освітнього процесу серед здобувачів освіти на додипломному й післядипломному рівнях.

Ключові слова: освітній і студентський омбудсмен, дискримінація, сексуальне домагання, насилля, булінг.

The main directions of psychological and social support of the educational process are considered in the article among students at the undergraduate and postgraduate levels.

Key words: educational and student ombudsman, discrimination, sexual harassment, violence, bullying.

Предмет дослідження – висвітлення провідних напрямів роботи відділу управління освітньо-виховною й гуманітарною роботою з молоддю академії з психолого-педагогічної діагностики й корекції девіантної поведінки учасників освітнього процесу.

Унаслідок ускладнення ситуації в соціально-політичній, економічній, освітній та інших сферах суспільного життя рівень насильства підвищився в кілька разів. Тому вкрай важливо створити умови для повноцінного особистісного розвитку, соціалізації, професійного становлення й життєвого самовизначення майбутніх фахівців-медиків.

З метою захисту основоположних прав і академічних свобод осіб, що навчаються в академії, педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників наказом ректора № 514 від 28.12.2019 створено інститут освітнього і студентського омбудсменів (від шведського *ombudsman* – представник, особа, на яку покладаються функції контролю за дотриманням законних прав та інтересів громадян) [1].

На омбудсменів покладено функції виконання заходів щодо дотримання законодавства про освіту; розгляд скарг і перевірки викладених у них фактів; винесення на обговорення адміністрації академії питань, які належать до їхньої компетенції. Омбудсмен у своїй діяльності керується Конституцією України, законодавством України про освіту, Статутом Академії, Положенням про освітнього омбудсмена Української медичної стоматологічної академії та іншими нормативно-правовими актами. На кафедрах і серед співробітників академії проводяться зустрічі з освітнім омбудсменом, де розглядаються питання освітніх прав і свобод усіх учасників освітнього процесу.

З метою вчасного реагування на випадки і звернення, у разі наявності проявів дискримінації й сексуальних домагань, формальних і неформальних шляхів їх вирішення в академії 17.10.2019 р. за № 381 було видано наказ ректора «Про затвердження політики», згідно з яким створено постійно діючий орган – комітет щодо запобігання й боротьби з дискримінацією і сексуальними домаганнями, який складається з 8 осіб. Налагоджено тісну співпрацю соціально-психологічної служби з комітетом. Погоджено плани у співпраці з керівниками структурних підрозділів УМСА з проведення інформаційно-просвітницької кампанії, спрямованої на підвищення рівня обізнаності трудового колективу, здобувачів освіти із запобіганням дискримінації й сексуальних домагань.

Ефективну роботу щодо протидії насильству забезпечують фахівці в галузі психології. У рамках державної програми боротьби з насильством щодо жінок і дітей в Україні на кафедрах і в структурних підрозділах академії проведено різнопланові комунікативні заходи: просвітницькі лекції на тему «Суть сексуального виховання в систематичних розмовах із дитиною»; профілактичні бесіди «Що робити та як бути в разі насилля», «Допомога при насильстві: куди звертатись»; тренінги «Дискримінація. Сексуальні домагання. Сексуальне насильство».

На кафедрах стоматологічного профілю Навчально-наукового інституту післядипломної освіти УМСА для лікарів-інтернів, клінічних ординаторів і співробітників проведено круглий стіл, присвячений проблемі гендерної дискримінації й сексуальних домагань «Сексуальні домагання на робочому місці» та психологічний тренінг «Дискримінація. Насильство. Сексуальне домагання на робочому місці».

До Всеукраїнської акції «16 днів проти насилля» практичні психологи академії підготували й провели профілактичні бесіди з питання запобігання насильству в сім'ї «Сім'я без насильства» і психологічні тренінги на тему «Дискримінація. Насильство. Сексуальні домагання». Особливого значення набули просвітницькі групові консультації на тему «Комплімент чи злочин», «Як відрізнити сексуальні домагання від невинного загравання».

Протягом навчального року на кафедрах академії проведено просвітницький колоквиум «Знай свої права» з обговорення основних засад Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству за ознакою статі» від 22.08.2018 № 658 [6].

З метою профілактики проявів насильства й конфліктних ситуацій фахівці психологічної служби надають кваліфіковану допомогу: аналізують соціально-психологічний клімат у академії й окремих групах, дають рекомендації щодо його поліпшення. В академії функціонує кабінет психолога. За зверненням практичні психологи консультують викладачів, здобувачів освіти з питань запобігання агресивній поведінці, вирішення конфліктних ситуацій і надають необхідну психологічну допомогу. Спільно з колективами кафедр проводяться спеціальні заняття й тренінги з розвитку навичок спілкування, вирішення конфліктів, керування емоціями й подолання стресових ситуацій.

Свідченням багатогранності психологічної роботи стала різнопланова участь кафедр і навчальних підрозділів академії в проведенні тематичних заходів. Так, за ініціативи колективу бібліотеки УМСА й соціально-психологічної служби академії було проведено низку заходів, спрямованих на запобігання й протидію домашньому насильству: профілактична бесіда «Насильство в сім'ї», бібліоквест у центральній читальній залі бібліотеки «Тільки не мовчи!». Виготовлено інформаційні планшети «Як запобігти насильству в сім'ї». На блозі бібліотеки й у пресі запропоновано віртуальний перегляд публікацій «Насильство в сім'ї: як діяти, щоб захиститись».

Колективом кафедри українознавства та гуманітарної підготовки для здобувачів освіти першого курсу Навчально-наукового медичного інституту УМСА спеціальності «Сестринська справа» проведено круглий стіл «Фемінітиви в контексті гендерної політики».

На кафедрі гістології, цитології та ембріології для здобувачів освіти міжнародного факультету спільно з практичними психологами проведено психологічний тренінг «Запобігання насильству в сім'ї».

Для лікарів-інтернів і слухачів колективом кафедри дитячої стоматології Навчально-наукового інституту післядипломної освіти було проведено психологічний лекторій на тему «Насильство в сім'ї. Як захистити себе та родину», «Запобігання домашньому насильству».

Налагоджено співпрацю з Управлінням молоді та спорту Полтавської міської ради. Практичні психологи взяли участь у проведенні міських форумів «Чоловіча розмова» і «Право жінок на владу», на яких порушувалися питання ролі чоловіка й жінки в соціально-економічному житті, ролі чоловіка як батька, гендерної рівності при працевлаштуванні й у трудових відносинах, ролі жінки в оновленому сучасному суспільстві, булінгу в освітньому середовищі. Засідання викликали широкий резонанс у місцевих засобах масової інформації.

У своїй діяльності відділ управління освітньо-виховною та гуманітарною роботою з молоддю керується Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу», в якому є визначення булінгу: «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу, тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві» [2; 3]. Термін «булінг» походить від англійського дієслова *to bully* – задиратися, знущатися, змушувати погрозами, а також англійського іменника *a bully* – хуліган, забіяка [4].

Дослідженням проблеми булінгу займалися переважно зарубіжні науковці – Д. Ольвеус, Д. Лейн, Д. Холстед, П. Роланд та ін. [5; 7-9]. В Україні проблему булінгу лише починають вивчати. Вітчизняні дослідження зазвичай здійснюються в напрямках педагогіки й психології й ґрунтуються на закордонних розробках теорії булінгу [4].

У рамках запровадження системи протидії булінгу в закладах освіти для співробітників фахового медико-фармацевтичного коледжу академії було проведено просвітницький колоквиум і цикл тренінгів, спрямованих на запобігання й протидії насильству й діагностику наявності булінгу в закладі освіти.

Для здобувачів вищої освіти перших курсів практичними психологами проводяться цикли тренінгів «Стоп булінг», «Насилля. Як не зазнати насилля».

Розробці ефективних заходів із протидії булінгу сприяють соціологічні дослідження й анкетування учасників освітнього процесу на додипломному й післядипломному рівнях. Так, протягом 2019-2020 навчального року проведено анонімне анкетування «Проблема студентського насильства/булінгу». В анкетуванні взяли участь 423 респонденти: жіночої статі – 243 особи (57%), чоловічої – 180 (43%). Розуміння поняття булінгу як систематичного агресивного переслідування визначили всі 423 особи, тобто 100% респондентів. На запитання «Чи згодні Ви із визначенням «Насильством є будь-яка дія однієї особи щодо іншої, унаслідок якої завдається шкода фізичному та/або психічному здоров'ю?» погодилися всі опитувані.

Інформацію про прояви булінгу й запобігання насильству здобувачі освіти отримують у академії на інформаційно-виховних кураторських годинах і психологічних тренінгах, під час заходів студентського самоврядування. Опитувані визначили джерело інформації протидії булінгу (рис. 1).

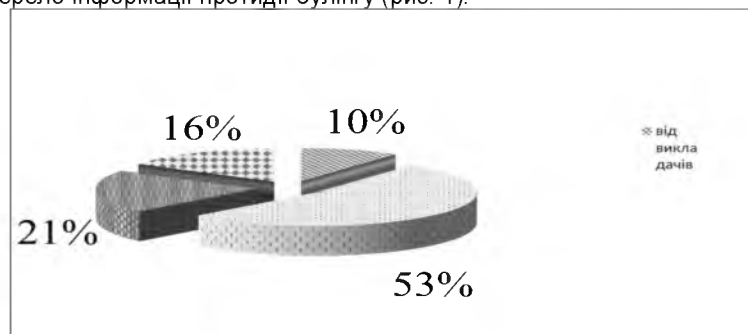

Рис. 1. Джерело інформації протидії булінгу

Найпоширенішими видами насилля визнано: психологічне (давання прізвиськ) – 230 опитаних (54%); фізичне (зумисне штовхання, побиття) – 176 респондентів (42%); економічне (відбирання речей, грошей) – 17 здобувачів освіти (4%) (рис. 2).

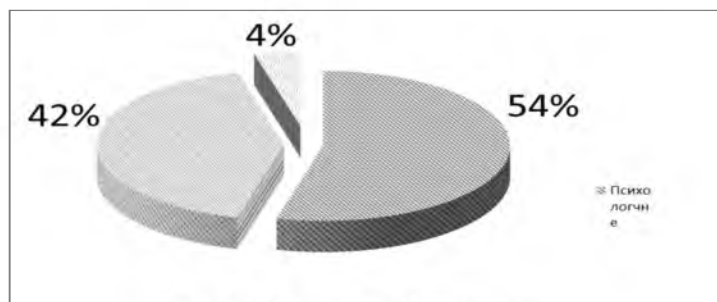

Рис. 2. Поширені види насилля

Варто зазначити, що на запитання «Чи були Ви коли-небудь учасником або свідком такої ситуації, коли група

студентів обирає собі жертву, якій дають прізвиська, дражнять, залякують або чинять фізичне чи економічне насилля?» відповіді були негативні на запропоновані варіанти: брав участь у знущанні над жертвою; був у ролі жертви; натомість про ситуацію насильства чули 12 опитаних (2%). Про доброзичливі стосунки в академічних групах свідчить те, що ситуації насильства невідомі для 411 проанкетованих (98%).

Респондентам було запропоновано перелік причин, через які деякі здобувачі освіти можуть стати жертвами знущань. З них вибрали деякі: зовнішній вигляд – 12 здобувачів освіти (3%); поведінка – 23 особи (5%); провокування агресії – 33 студенти (8%); не визначився з відповіддю – 355 учасників анкетування (84%). Про толерантність серед студентської молоді свідчить те, що до певних тверджень відповідей не було: належність до певного етносу, національності, раси; фізичні обмеження, людина не може за себе заступитися; матеріальний статус.

399 осіб (94%) визнали, що ніколи не зазнавали проявів булінгу й кібербулінгу (образу в соціальних мережах). 24 здобувачі освіти (6%) із цим негативним явищем зіткнулися за межами академії.

На думку опитуваних, припинити прояви булінгу в закладі вищої освіти мають перш за все: адміністрація академії – 123 респонденти (29%); практичні психологи – 95 осіб (22%); одногрупники – 161 студент (38%); викладачі, куратори – 44 особи (10%), не залучаючи батьків і правоохоронні органи. Важелі припинення проявів булінгу в академії представлено на рис. 3.

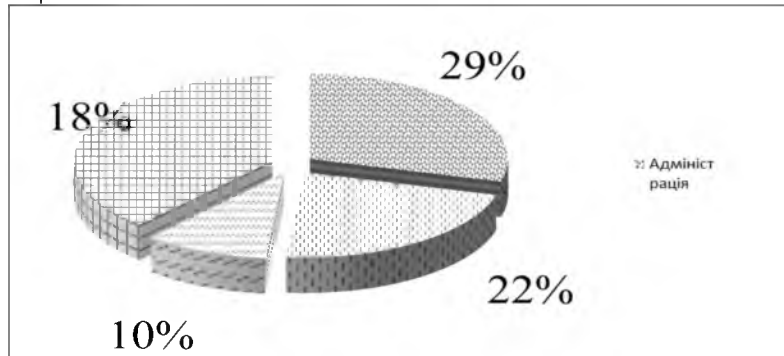

Рис. 3. Важелі припинення булінгу в академії

Важливою є думка учасників анкетування щодо змін, необхідних для покращення стосунків між здобувачами освіти: взаємне позитивне ставлення один до одного – 248 опитаних (58%); нічого не потрібно змінювати – 27 осіб (6%); влаштувати більше туристичних поїздок групою й більше спілкуватися між собою – 28 респондентів (7%); щоб викладачі ставилися однаково добре до всіх студентів – 120 осіб (28%).

Проведене анкетування свідчить про обізнаність здобувачів освіти академії з питань протидії булінгу в молодіжному середовищі, підкреслює необхідність роботи психологічної служби академії за цією тематикою.

Найефективнішими в практичній роботі психологічної служби вважаємо психологічні тренінги, які мають різнопланову аудиторію й проводяться за ініціативи відділу управління освітньо-виховною та гуманітарною роботою з молоддю академії на кафедрах вишу.

Перспективи діяльності щодо запобігання насильству

– Інформаційно-просвітницька, профілактична й методична робота щодо формування ненасильницьких моделей поведінки серед молоді.

– Формування позитивної мотивації до сприйняття соціальних послуг і стимулювання молоді до засвоєння інформації щодо протидії домашньому насильству.

– Спрямовання молоді до самопомоги в напрямі запобігання насильству через надання інформаційних послуг про установи й організації, які розв'язують такі проблеми.

Планусмо:

– запровадити новітні освітні й виховні онлайн-технології, які б сприяли адаптації до нових умов навчання й виховання молоді в період пандемії;

– проводити практичні, інтерактивні заняття з елементами тренінгу, ділові ігри, практикуми, семінари: «Чи знаємо ми, як протидіяти насиллю»; «Життя без насилля»; «Психологічний портрет кривдника»; «Ненасильницьке спілкування – мова життя».

Список використаної літератури

1. Булінг як соціально-педагогічна проблема та шляхи її вирішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kipt.sumdu.edu.ua/en/k2-listing/item/188-булінг-як-соціально-педагогічна-проблема-та-шляхи-її-вирішення.html>
2. Велика українська енциклопедія. Тематичний реєстр гасел з напрямку «Юридичні науки» / Укладачі: Бабка В. Л., Шумило М. М.; за ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. – К.: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2017. – С. 102.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькування)» від 18.12.2018 № 2657-VIII // ВВР. – 2019. – № 5. – С. 33.
4. Король А. Причини та наслідки явища булінгу / А. Король // Відновне правосуддя в Україні. – 2009. – № 1-2 (13). – С. 84-93.
5. Лейн Д.А. Школьна травля (буллінг). URL: <http://psifeya.ru/wp-content/uploads/2014/02/Лейн-Д.-Школьна-травля-буллінг-статья.doc> Загол. 20.О.Барліт // Горизонти освіти. – 2012. – №2. – С. 44-46.
6. Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству за <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text> ознакою статі» від 22.08.2018 № 658.
7. Randall P. Bullying in Adulthood: Assessing the Bullies and Their Victims / P.Randall. – Florence, KY, USA: Brunner-Routledge, 2001. Режим доступу: <http://site.ebrary.com/lib/bckharkiv/Doc?id=10053591>
8. Olweus D. Peer Harassment: A Critical Analysis and Some Important Issues, in Peer Harassment in School, ed. J. Juvonen and S. Graham (New York: Guilford Publications, 2001): 3–20.